

Hvad hjælper I dem for?

Kesses mor kender en tysker, og Kesse bliver kaldt »tyskerrøv« i skolen. Han tror, det er fortælleren, der har sladret, og holder sig væk fra ham. Fortælleren savner Kesse og sørger for, at de ses igen. Og i tillid til, at Kesse kan holde på en hemmelighed, afslører han, at deres skolekammerat Josef Orel, der er jøde, med sin familie skal bo hos hans forældre nogle dage, indtil de kan komme til Sverige.

»Hvad hjælper I dem for?« spurgte Kesse grødet.

Lige straks forstod jeg ikke, hvad han mente. Så spærrede jeg øjnene op og stirrede på ham. Han arbejdede med lænken til kniven. Lidt efter fik han den af og lagde kniven på bordet.

»Hvem?« spurgte jeg hjælpeløst, for selvfølgelig vidste jeg godt, hvem han hentydede til.

»Orel og Gluksman og dem ...«

»Skulle vi ikke ... hjælpe dem?«

Han så på mig.

»Det er s'gu da dem, der er skyld i hele balladen.«

Jeg havde aldrig set mennesker forandre sig lige for øjnene af mig. Men Kesse lignede ikke sig selv. Han smilede ikke, som han plejede, og øjnene var halvvejs lukkede:

»De gider jo ikke engang gå i skole om lørdagen.«

»Det er jo ... religionen,« stammede jeg.

»Tss.« Kesse blæste foragtligt mellem tænderne. »Der er ikke noget i vejen med religionen, når de skal trække penge ud af næsen på folk.«

Jeg havde ingen argumenter. For første gang i mit liv ville jeg ønske, der havde været en voksen til stede, som kunne have hjulpet mig.

»Hvor ... har du alt det fra?«

»Det ved s'gu da alle,« sagde han. »Det er også derfor de flygter, så de ikke behøver at betale deres regninger.«

Kesse rakte hånden ud efter kniven igen og sad og så på den.

»De kunne bare holde næsen for sig selv.«

Ét eller andet lød genkendeligt i de ord. Og pludselig blev jeg vred.

»Du aner ikke, hvad du snakker om!«

»Såh?«

»Det var måske sådan noget, du sagde henne i skolen i dag?«

»Hvad rager det dig?«

»Det var måske derfor, de kom efter dig alle sammen.«

»I hvert fald ikke John og Josef. De pjækkede jo – som sædvanlig.«

Jeg rejste mig halvvejs op i stolen og råbte til ham: »Du er en rigtig skid! Jeg ved ikke, hvorfor du er så dum!« (...)

Sent på eftermiddagen kom Josef Orel og hans far og mor, en storebror og en lillesøster. De var i taxa og havde deres kufferter med. Lige indtil de kom, havde jeg ikke ventet at se dem. Og jeg kunne ikke afgøre, om jeg ville blive skuffet, hvis de ikke kom eller bange, hvis de gjorde.

Så snart de var der, og vognen holdt udenfor, blev jeg rolig. Det var sikkert, fordi min mor pludselig også slappede af. Vi var vant til at have gæster, men mest familie. Mor kunne godt være nervøs og fare omkring, inden de kom. Men så snart de var der, forandrede hun sig, og man havde fornemmelsen af, at hun kunne klare det hele. Sådan var det også, da familien Orel stod på vores trappe.

Roligt og høfligt tog far og mor imod dem. Jeg sagde »dav« til Josef, vi kendte jo hinanden. Så hilste jeg på hr. og fru Orel og søsteren og broderen. De hængte tøjet i entreen og stillede kufferterne, og i begyndelsen var de meget stille. Vi gik ind i stuen og satte os. Mor sagde, at hun havde købt ind til flere – hvis det nu skulle være – men om man ikke ville have en kop te til ... at falde til ro på? Hun smilede, så så hr. Orel på sin kone, der nikkede, og så sagde han »ja tak.«

Mens vi drak teen, undskyldte hr. Orel flere gange, den ulejlighed de forvoldte og sagde, at det sikkert blev et meget kort besøg. De skulle over i aften, hvis det ellers blev muligt. Der var jo mange, der skulle af sted ... Hr. Lassen eller en anden ville ringe. (...)

Men egentlig skete der ikke noget, bortset fra, at vi var flere ved bordet og både Josef, hans bror og far tog deres kalotter på, før vi fik maden. Et øjeblik så min mor bekymret ud, som om hun spekulerede på, om den mad, hun havde lavet, nu også kunne spises af familien Orel. Men der var ikke noget i vejen, eller også lod de som ingenting. Maden blev båret ind, mor havde dækket pænt, og så spiste vi.

Midt i det hele ringede telefonen, og der blev stille i stuen. Min far rejste sig for at gå ind og tage den. Vi ville alle sammen gerne lytte til, hvad han sagde. Men måske syntes Josefs far, det var uhøfligt, så han spiste videre. Da min far kom tilbage og så forstyrret ud i hovedet, standsede hr. Orel med gafflen lige ud for munden. Alle så på min far.

»Det var lektor Lassen,« sagde han.

Man kunne høre en svag klirren af bestik mod en tallerken.

»Ét eller andet er gået galt ... De ... De kan ikke være her.«

Religiøse jøder tager kalot på, når de skal spise. Under normale omstændigheder ville de sige bordbøn og dermed henvende sig til Gud. Og det må man kun med tildækket hoved. Mange jøder spiser kun mad, der er tilberedt efter de jødiske spiseregler og kun kød fra bestemte dyr.

Josefs far lagde langsomt gaflen fra sig. Så så han på Josefs mor, og sagde noget, der lød som tysk.

»Wir müssen wieder weck, Momme.«

Momme:
Mor på jiddisch.

Jeg ved ikke, om det var det, han sagde, men det lød sørgeligt. Og jeg undrede mig over, at han ville tale tysk netop nu. Så var det lige som en magniumsbombe blev fyret af inden i hovedet på mig. Noget var galt! Men hvad? Hvad kunne der være sket? Og hvem ... hvem havde sagt ...?

Jeg så rundt på de blege ansigter omkring bordet. Josefs lillesøster lænede sig ind til moderen og så op på hende. Moderen lagde armen om barnet. Hr. Orel tørrede sig hurtigt om munden med servietten, der var meget hvid mod hans sorte skæg, så rejste han sig og takkede min far og mor og undskyldte igen ...

Men så begyndte alting at gå meget hurtigt. De voksne snakkede lavmælt. Jeg forstod, at der var en anden adresse, hørte ikke hvor, der blev igen ringet efter en taxa, men det var svært, fordi spærretiden nærmede sig. (...)

spærretid:
det tidsrum, hvor
der var udgangs-
forbud.

Alting virkede sort. Familien Oreles frakker var sorte, hr. Oreles hat sort, fru Oreles støvler sorte, og femlyspæren, vi havde siddende i en sort papskærm om lampen i entreen, gav næsten ingen lys.

Endelig kom vognen, og vi sagde farvel. Selv om det skulle gå stærkt, gav hvert enkelt medlem af familien Orel os hånden. Da jeg trykkede Josefs, gik det op for mig, at det var første gang, selv om vi havde gået i klasse sammen i tre år. At jeg følte mig som en forræder, kunne han ikke mærke. Men ligeegyldig hvordan jeg vendte og drejede sagerne, kunne jeg ikke gøre mig fri af den fornemmelse. Det var mig, der havde sladret. Det var mig, der aldrig kunne holde mund. Og jeg hørte Kesses stemme igen, da han råbte til mig: »Snakke og sladre, snakke og sladre, det er det eneste, du kan!«

Som sorte krager humpede og hoppede familien Orel ned ad trappen med hinanden og kufferterne i hånden. I et glimt så jeg storebroderens ansigt, da han bøjede sig frem og kiggede efter os, mens vognen med gasgeneratorens lille klikken kørte bort og hivende arbejdede sig op gennem gearene. Så var de borte, vi stod tilbage, og ingen vidste rigtig, hvad vi skulle stille op. Det var kommet så pludseligt, og nu var det lige pludselig forbi igen. Min mor skuttede sig og lagde hænderne om skuldrene.

Så kom vi endelig fri og gik ind i entreen. Men netop som min far ville lukke døren, hørtes en ny lyd. Det var en knurrende brumlen, meget dybere end taxaens motorlyd, og min far skubbede os resolut længere ind i gangen og slukkede lyset.

Lyden kom nærmere. Lidt efter holdt den næsten op. Nogen råbte

gasgenerator:
på grund af benzin-
mangel fik biler, der
udførte nødvendig
kørsel, påmonteret
en beholder udenpå
til opfyring med
gas eller træ.

og en bildør smækkede. Jeg stirrede på min søster Kim. Hun prøvede at smile. Så hviskede min far højt:

»Tag ud af bordet ...«

Han slog med hovedet.

»Bordet! Tag ud af det!«

Min mor og søster og jeg skyndte os ind i stuen og begyndte at tage ud. Jeg forstod ikke først, hvorfor det var så vigtigt. Men hvis nu dem derude var, hvad vi frygtede ... Antallet ... det var selvfølgelig antallet af kuverter! Der var for mange, alt for mange!

Mine hænder begyndte at ryste, men jeg nåede ikke at tænke over det. For i det samme buldrede det på døren og ringede på én gang. Vi løb omkring hinanden inde i stuen, mens lydene blev kraftigere. Og pludselig syntes jeg også, jeg hørte råb og stemmer fra haven. – Et øjeblik efter var huset fuldt af tyskere.

De gjorde os ikke noget, trampede bare rundt og så efter alle vegne. Men da de sagde til min mor, at hun skulle hjælpe far med at pakke en kuffert, fordi de blev nødt til at tage ham med, græd jeg uden at prøve at holde tårene tilbage.

Alle de fornemmelser jeg havde haft før af, at verden forandrede sig, uden at man kunne gøre noget ved det, og at min egen faldt sammen om ørerne på mig lige nu, løb sammen i hovedet og pressede gråden frem. Min søster kom hen til mig og lagde hånden om nakken på mig. Men varmen fra hende fik bare tårene til at løbe endnu friere, og jeg troede mit hjerte skulle gå i stykker. Ikke bare Kesse havde jeg mistet. Nu mistede jeg også min far!

af Kesses krig, 1982

Ved en redningsaktion, der var enestående i det besatte Europa, blev de danske jøder reddet af deres landsmænd. Lidt over 7.000 jøder blev sejlet til Sverige i nattens mulm og mørke. Flugten foregik i fiskerbåde, kajaker, robåde, sejlbåde, ja, selv i store skonnerter.

Ca. 100 mennesker blev skudt af tyskerne eller druknede under flugten.

Billedet side 116:

To både med flygtninge om bord en oktobermorgen i regn og slud på Øresund.

Efterårsstormene var heldigvis ikke sat ind, men Øresund kunne være oprørt, og det hændte, at mindre både og skibe forulykkede, og flygtningene forsvandt i bølgerne.